

Op wisen

Boswachter Coen van Oosterom (rechts) legt uit.

tenjacht

foto's Fabrice Ottburg

Het heeft wel iets heel spannends: op zoek naar de wisenten in de duinen bij Bloemendaal. Je mag in de zomer alleen onder begeleiding van de boswachter in het gebied komen, en eerlijk gezegd hebben wij nog nooit een echte Europese bizon in het echt gezien. Bison. Alleen die naam al maakt het nog specialer. Op een mooie julidag gaan wij, Fabrice Ottburg, Chantal van Dam en Geert van Duinhoven daarom met boswachter Coen van Oosterom van drinkwaterbedrijf PWN op wisentenjacht.

— Geert van Duinhoven (redactie)

> Boswachter Coen van Oosterom is opgelucht. Vlak voor onze excursie naar Kraansvlak is hij nog even het veld ingegaan en de wisenten gezocht. Ze staan momenteel toevallig bij het water, dus als we er meteen naar toe rijden, hebben we grote kans ze daar nog te zien vanaf het uitkijkpunt. Want volgens de boswachter kunnen de dieren zo maar weer verdwenen zijn en dan is de kans groot dat je ze die dag niet meer kunt zien. Een kwartier later staan we vanaf het uitkijkpunt 'oog in oog' met de 22 dieren, waaronder vijf kalfjes die nog geen twee maanden oud zijn. Hoe groot de afstand ook is, de dieren hebben ons onmiddellijk in de gaten. Ze blijven aanvankelijk rustig staan, maar na een paar minuten trekt het gevolg toch rustig verder om langzamerhand te verdwijnen in de bosschages. We hebben geluk gehad, zegt Coen. Lang niet altijd laten de dieren zich zien. En zoals nu ook zien we na een paar minuten geen enkel dier meer. Opgegaan in het landschap, zo lijkt het. Coen van Oosterom van PWN is van het begin af aan bij het wisentenproject betrokken geweest.

Toen er in 2003 voor de eerste keer over werd gesproken, is hij samen met een aantal collega's naar Polen geweest om eens te kijken wat het inhoudt om boswachter te zijn in een wisentenproject. "De collega's die aanvankelijk wat sceptisch waren, raakten daar al snel overtuigd en bij terugkomst zijn we begonnen met de praktische voorbereidingen. Die bestonden voornamelijk uit het zorgen voor een deugdelijk raster om het gebied heen. Verder hebben de dieren natuurlijk niet zo veel nodig. En omdat het gebied van oudsher al afgesloten was voor publiek, hoefden we geen uitgebreide campagnes op te zetten om het publiek voor te bereiden. Later hebben we de wandelroute, die inmiddels deels in wisentgebied ligt vanwege een terreinuitbreiding, de naam Wisentenpad gegeven. Vanaf dit pad kunnen de mensen de wisenten beter bekijken."

Draagkracht

We zouden graag zien of we de kudde nog kunnen terugvinden. Coen van Oosterom neemt ons vanuit het uitkijkpunt verder het gebied in. Dat

doet hij ook regelmatig met groepen mensen. Er zijn wandelingen, groepsexcursies, fotosafari's en sinds kort ook ruitersafari's waar bezoekers te paard hopen de wisenten tegen te komen. Want niemand krijgt garantie op succes, benadrukt hij. Als ook wij even later op een duintop staan om de wisenten vanaf de andere kant te kunnen bekijken, lijken ze spoorloos verdwenen. Zelfs vanaf de hoge duinen is er geen spoor te zien. Maar vanaf hier kun je wel heel goed zien wat het ecologisch effect is van de dieren. Overal waar je nu kaal zand ziet, verstuiwingen, was het tien jaar geleden nog helemaal dichtgegroeid, vertelt Coen. De dieren nemen regelmatig een zandbad en maken daarbij de vegetatie weer open. Het zand van de open plekken gaat stuiven en verspreidt zich over een groter gebied. Op verschillende plekken zien we het witte zand al over de duintoppen heen 'lopen'. In het kale zand staan duinviooltjes en verstuiwingsplekken lijken in iedere geval ideale plekken voor allerlei insecten en duinha-gedis. "Wat dat betreft doen de dieren precies wat we er van hadden gehoopt: ze maken de vegetatie open en zorgen dat er weer verstuiwingsdynamiek in het gebied komt en zeldzame planten kunnen terugkeren."

Is het gebied, behalve de zandduintjes, nog meer veranderd? Kun je in de vegetatie het graasgedrag terug zien? De wisenten eten voornamelijk gras en in het begin veel kardinaalsmuts. Die laatste soort is de enige waarvan Coen weet dat hij sinds de introductie van de wisenten is verdwenen uit Kraansvlak. "Verder zie je dat ze in het voorjaar nog wel eens aan de jonge blaadjes van de meidoorn zitten. En in het najaar beginnen ze aan de bast van bomen. Daarom zie je bij staande en liggende bomen regelmatig dat er aan is gevreten. Maar wat er ook gebeurt: wij voeren hier de dieren nooit bij. We willen een zo natuurlijk mogelijke situatie hebben en daar hoort bijvoeren niet bij. Overigens heb ik ook op geen enkele manier de indruk dat het ooit nodig geweest zou

hoeven zijn. Wel maken we in de winter als het duinmeer is dichtgevroren gaten in het ijs. Zodra we dan een wak hebben, komen de dieren daar op af. Drinkwater is onontbeerlijk, ook in de winter. Het grootste verschil met begrazing door alleen de paarden en runderen zoals voorheen, is dus dat er nu verstuiwingen optreden en dat er meer houtachtigen aangevreten worden. Verder zorgen we er voor dat er in ieder geval niet te veel wisenten komen in het gebied. We hebben nu 1 wisent op ongeveer 16 hectare. Dat is een heel extensieve begrazing. Als we meer wisenten krijgen, dan zullen we er een aantal uit het gebied halen en elders onderbrengen. Wij denken dat het gebied geen intensievere begrazing moet hebben dan de 1:16, dat is ongeveer de draagkracht van het gebied. Daarna wordt het te kaal of hebben de dieren te weinig voedsel. Het gebied bepaalt dus zelf hoeveel wisenten we hier kunnen hebben."

Wormen

Verzorging hebben de dieren niet nodig. Een keer per jaar vindt er een 'schauw op afstand' plaats. Samen met de dierenarts proberen de beheerders in het wisentenproject zich dan een zo goed mogelijk oordeel te vormen over de conditie van de dieren. Als er iets aan de hand lijkt, kunnen ze de dieren eventueel individueel verder onderzoeken. Een van de eerste wisenten, die nu opgezet staat te pronken in het bezoekerscentrum, is overleden en mogelijk heeft daar een wormbesmetting een rol in gespeeld. "Vaak hebben wisenten van nature wormen, maar dat is geen slecht teken. Pas als ze verzwakken, dan kunnen de wormen zich ongebreideld gaan uitbreiden en kan het een probleem worden. Door regelmatig mestonderzoek uit te voeren kunnen we inschatten of wormen een probleem aan het vormen zijn en dan kunnen we op tijd ingrijpen."

Hard lopen

Coen van Oosterom neemt ons mee naar het begin van het Wisentenpad. Het is een wandelpad

aan de westkant van het Kraansvlak, van ingang Boulevard Barnaart naar ingang Wurmenveld. Hier mogen bezoekers dus zelfstandig 'op zoek' naar de wisenten, men dient wel op het pad te blijven aangezien het een rustgebied is waar struinen niet is toegestaan. Althans: tussen september en april. "Het pad is inmiddels gevonden door de bezoekers en we merken dat er elk jaar weer meer gebruik van gemaakt wordt. Gelukkig hebben zich nooit incidenten voor gedaan. Met borden maken we de bezoekers duidelijk wat er wel kan en wat er niet kan. Normaal gesproken zijn de wisenten niet zo nieuwsgierig en draaien ze zich om als ze de wandelaars zien. Het zijn dieren die vervolgens erg hard kunnen lopen, vergelijkbaar met het rennen van een paard. Ik heb dat helemaal in het begin een keer gezien toen de eerste wisenten schrokken van een damhert. Tegenwoordig zijn ze daar helemaal aan gewend en schrikken ze niet zo snel meer. Het is nu zelfs dat ze dominant zijn geworden over de paarden en runderen die er lopen."

Wandelaars hoeven trouwens niet op goed geluk gebruik te maken van het wandelpad. Via de projectwebsite kunnen ze gemakkelijk zien waar de kudde zich bevindt. "Deze service doet het nu alleen al een paar weken niet omdat de zender die een van de dieren om had, het niet meer doet. Later dit jaar zal er weer een werkende zender gegevens doorgeven naar de website. En dan kunnen mensen zelf weer zien of het zinnig is om het pad te gaan lopen. Overigens heeft dit ook een nadeel. Veel mensen besluiten namelijk het pad te gaan lopen als ze op de website zien dat de dieren vanaf het pad zichtbaar zijn. Maar eenmaal daar zijn de wisenten soms al weer een stukje verder weg. En dan gaan sommige mensen er achter aan en kijken van het pad af. Steeds verder het gebied in om toch maar een glimp van de kudde op te vangen. Dit is zoals we op de borden aangeven echt niet de bedoeling. Dat moeten we mensen dus wel voortdurend vertellen en desnoods verbaliseren. Onze wisentvrijwilligers die tijdens openstellingen het pad bewandelen, wijzen de mensen daar op maar geven natuurlijk ook informatie over de dieren en hun leefwijze."

50 meter

Als we even later door het bos lopen, omdat we inmiddels een spoor van verse mest hebben gezien, merken we zelf hoe verleidelijk het is om de dieren te benaderen. Want op een open plek zien we opeens de kudde staan en dat kan een prachtig plaatje opleveren: nog een pas dichterbij, nog eentje, en nog een metertje. Alles voor het mooie plaatje. Maar Coen waarschuwt ons om echt niet dichterbij dan 50 meter te komen. "Het blijkt dat de dieren dat een prima afstand vinden waarop ze zich niet bedreigd voelen. Zo zie je ook het beste hun natuurlijke gedrag omdat ze met deze afstand niet verstoord worden." Zijn er nog plannen om de proef uit te breiden in dit gebied? "Ik zou het uiteraard wel willen maar aansluitend op Kraansvlak zijn er eigenlijk niet heel veel mogelijkheden. Beheerders in

De wandelroute is aangegeven met gele paaltjes.

Hier heeft een wisent gelegen.

omliggende terreinen in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland moeten het dan ook helemaal zien zitten. Hoewel ze de natuur-resultaten onderkennen is het nog niet zo ver dat ze ook wisenten in gaan zetten. Zij zien toch te veel moeilijkheden bij het scheiden van de wisenten enerzijds en de bezoekers anderzijds. Dat is natuurlijk ook wel een punt waar we hier minder mee te maken hebben omdat het altijd al een afgesloten gebied is geweest. Hier zie ik het wisentengebied op korte termijn dus niet snel groter worden, maar elders in Nederland zijn er denk ik nog wel kansen. Het is zo mooi om die dieren te hebben en de effecten op de vegetatie te zien, dat ik trots ben op de resultaten en dat ik niets liever zou dan dat het navolging zou krijgen.”

Ranch

Als laatste brengt Coen van Oosterom ons naar de door collega's ontworpen vangkraal. In tien jaar is de kraal een aantal keren gebruikt. Niet zo vreemd als je bedenkt dat het een paar weken kost om de kudde hierin te krijgen. De dieren worden gelokt met voederbieten: steeds worden er weer wat bieten neergelegd, steeds dichtere bij de kraal. Als ze dan eenmaal in de kraal zitten, die met alle planken en hekken en doorkijkjes een beetje doet denken aan een Amerikaanse ranch, gaat het grote toegangshek dicht en worden de geselecteerde dieren de 'vangpijp' ingestuurd. Achter hen gaat een tweede 'intern' hek dicht zodat de geselecteerde dieren alleen nog maar rechttuit kunnen richting een eigen privé-kooi. Daar kan de dierenarts de wisenten veilig observeren en eventueel verdoven en behandelen. Vandaaruit kunnen de dieren dan op transport naar een volgend natuurgebied. Want alle dieren hier op het Kraansvlak maken onderdeel uit van het internationale fokprogramma voor het behoud van deze bedreigde diersoort. Het Kraansvlak doet zo dienst als kraamkamer voor kuddes elders in Nederland en Europa.<

Het Kraansvlak

Het Kraansvlak is een duingebied tussen Zandvoort en Bloemendaal, gelegen in het zuidelijke deel van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Het gebied wordt aan de noordkant begrensd door de Kennemerduinen en aan de zuidkant door de spoorlijn Haarlem-Zandvoort. Het Kraansvlak grenst ook aan het autocircuit van Zandvoort. Het gebied is lang als jachtgebied in gebruik geweest, en in de loop der eeuwen een aantal malen van eigenaar verwisseld. Eind 19e eeuw werd het gebied genoemd als mogelijk terrein voor de waterwinning. Het Haarlemse Waterbedrijf startte toen met de drinkwaterproductie in de aangrenzende Kennemerduinen. In de eerste helft van de 20e eeuw hebben op uitgebreide schaal vergravingen plaatsgevonden ten gunste van de aardappelteelt. Ook nu nog worden op bescheiden schaal enkele aardappelveldjes in ere gehouden. De laatste particuliere eigenaar was in de jaren vijftig van de vorige eeuw, van plan het terrein te verkopen ten behoeve van particuliere woningbouw. Deze plannen zijn echter nooit gerealiseerd. Het in het oosten van het terrein gelegen Meertje van Burdet is ontstaan als een zandwinning voor de aanleg van de Haarlemse stadsuitbreiding. In 1977 is het Kraansvlak, zoals het gebied vanaf dat moment werd genoemd, gekocht door de provincie, en kort daarna in beheer gegeven bij PWN. Er werden plannen gemaakt voor waterwinning door middel van open infiltratie. Ook deze plannen zijn uiteindelijk nooit uitgevoerd. Het terrein bleef voor het publiek gesloten, in overeenstemming met de voorwaarden die de voormalige eigenaar stelde.

Een boek met informatie is wisentproof gemaakt.